

1. Ce este învățarea? Delimitări conceptuale.

Învățarea nu este un fenomen exclusiv uman, ci el aparține întregii materii vii. Și cu toate acestea, pe fondul unor caracteristici generale, învățarea se realizează în forme și la niveluri diferite de la o specie la alta. Noile achiziții ale științei, îndeosebi ale teoriei informației și ale ciberneticii – care au lărgit mult orizontul cunoașterii, permițând minții omenești să privească și să acționeze și dincolo de limitele biologicului - au creat condițiile transferului învățării din lumea vie în lumea neorganică, de la animal și om la mașină, mașina programată astfel încât să poată și ea să “învețe”. Asistăm, deci, la o lărgire considerabilă a sferei învățării, fapt ce face din ea un fenomen multilateral, susceptibil să fie abordat și evaluat la mai multe niveluri și din perspectiva mai multor științe.

Desigur, suntem conștienți de faptul că ultima formă de învățare este una artificială creată tot de mintea omului, expresie a triumfului spiritului uman, care în calitatea sa de produs al învățării transferă învățarea și în lumea anorganică, dar, cu relativitatea de rigoare, și aceasta poate fi considerată o formă de învățare.

Din punctul nostru de vedere, problema care se ridică aici este aceea referitoare la dificultatea de **a propune o definiție acceptabilă și eficientă învățării**, în condițiile de întindere și variabilitate a fenomenului învățării. Ca expresie a acestei situații, literatura de specialitate abundă în încercări de definire a învățării. Cu valoare de exemplificare, avem aici în vedere definițiile propuse de W.S.Hunter, Y. Mourad, J.Mc. Geoch, C.E.Osgood, J.W.Atkinson, A.Bandura, R. Gagne, J.Dollar, N.E.Miller etc (Hilgard, Bower, 1974, pp.20 - 24)

Behavioriștii (E.L.Thorndike, B.F.Skinner) definesc învățarea drept dobândirea de noi comportamente în urma acțiunii repetate a unor stimuli asupra organismului și a fixării unor reacții. Este în esență o asimilare activă de informație (retenție mnezică) însoțită de achiziționarea de noi operații și deprinderi.

Pentru E.Hunt, învățarea reprezintă o schimbare progresivă a comportamentului cu repetarea aceluiași stimul, schimbarea neputând fi atribuită nici oboselii, nici modificării sistemelor de recepție sau efectorilor.

Pentru E.Hilgard, învățarea este caracterizată prin schimbarea activității ca rezultat al exercițiului sau al reacției la o situație, în afara schimbărilor ce pot fi atribuite tendințelor reacționale înnăscute, maturizării sau stărilor temporare ale organismului (oboseala).

C.Osgood pune învățarea în dependență de restructurările pe care le provoacă noii stimuli în sistemul de comportament autoreglat al subiectului.

J.Piaget înțelege învățarea într-un sens general ca asimilare informațională succedată de acomodare sau restructurare operațională, ceea ce se reduce la un act de echilibrare.

Fără să facă doar un inventar al acestora, **într-un efort de sinteză, Pantelimon Golu menționează coordonatele fundamentale care se regăsesc în majoritatea definițiilor propuse învățării** (1985, 20):

- *o anumită modificare de conduită;*
- *o modificare profundă, selectivă, care se produce sistematic, stabil, într-o direcție determinată* (în direcția perfecționării reacției de răspuns la situație, a creșterii productivității conduitei);
- *o modificare adaptativă provocată de întâlnirea constantă, repetată cu una și aceeași situație stimulativă, sau de contactul anterior cu situația dată;*
- *conduita modificată*, ca reacție externă de adaptare *este precedată de reacția internă;*
- *reacția internă și, respectiv, reacția externă operează în baza informației*, în diferitele sale variante.

Aceste precizări suplimentare permit o nouă formulare ca definiție a învățării: **“învățarea reprezintă acel proces evolutiv, de esență informativ-formativă, constând în dobândirea (recepționarea, stocarea și valorificarea internă) de către ființa vie, într-o manieră activă, explorativă, a experienței proprii de viață și, pe această bază, în modificarea selectivă și sistematică a conduitei, în ameliorarea și perfecționarea ei controlată și continuă sub influența acțiunilor variabile ale mediului ambiant”** (Golu, 1985, 24).

De acord cu autorul acestei definiții, constatăm că ea cuprinde o serie de coordonate și se remarcă prin **precizări de esență**, precum:

- învățarea este **un proces individual, caracteristică ce se menține și la nivel uman**, unde, deși, acțiunile de instruire și educare au un caracter psihosocial, interpersonal și colectiv, învățarea nu numai că nu încetează să decurgă ca proces individual, dar își amplifică această notă, devenind o formă sui-generis de activitate;
- învățarea **este simultan un proces informativ și formativ**, adică și cunoaștere și sursă de noi structuri pentru individ;
- învățarea nu numai că **lucrează în direcția perfecționării relațiilor sistemului viu cu mediul, dar este ea însăși un proces perfectibil**, un proces deschis evoluției;
- **învățarea nu se reduce la veriga eferentă a comportamentului** (ameliorarea și perfecționarea reacției de răspuns), **ci include atât o verigă aferentă** (învățarea este un proces de recepție, de informare, de cunoaștere), **cât și una intermediară** (valorificarea internă a datelor de experiență achiziționate prin învățare), ceea ce reprezintă un fapt plin de consecințe pentru procesul dezvoltării psihice;
- învățarea **este legată de activitatea unui anumit substrat material, în speță a creierului**, care de-a lungul evoluției filogenetice devine organul specializat al primirii, păstrării și prelucrării informației;
- învățarea **este o strategie de răspuns a organismului nu numai și nu atât în raport cu situațiile constante din mediu, cât cu situațiile variabile, schimbătoare**, ea fiind prin excelență îndreptată spre captarea noului, a noilor experiențe și, prin aceasta, fiind sursă a lărgirii repertoriului conduitei adaptative a organismului, deci sursă a dezvoltării;
- învățarea decurge ca activitate (abordare activă, explorativă a ambianței), adică **are o desfășurare procesuală, discursivă, străbătând variate trepte și faze**, ceea ce deschide larg posibilitatea urmării și cunoașterii legilor ei interne și, pe această bază, posibilitatea dirijării și optimizării ei prin modele și programe.

Învățarea reprezintă o achiziție care produce o schimbare comportamentală. Redăm aici câteva posibile:

- învățarea este **o activitate preparatorie a individului**, de structurare și asimilare a unor comportamente și operații noi în vederea stăpânirii diferitelor modalități de intervenție activă și transformatoare asupra mediului, ca și asupra propriei persoane;
- învățarea **este o activitate prin care se obțin achiziții, progrese în adaptare, care vizează cunoștințe, operații intelectuale și însușiri de personalitate**, achiziții ce apar la nivelul individului ca "bunuri" personale, obținându-se predominant pe bază de exercițiu;
- învățarea **este un proces fundamental de reglare și formare** prin care omul își transformă comportamentul, creează noi forme de activitate, își dezvoltă și realizează capacitățile;
- învățarea este **un proces repetat de autocontrol și autoreglare**, care se validează și respectiv se finalizează pe baza concordanței dintre modelul (planul) anterior elaborat de către subiect și rezultatul obținut;

În sens psihopedagogic – ca proces existent numai la om – învățarea este o activitate (pe care o desfășoară elevul în școală și orice om în situație similară) pentru însușirea de cunoștințe și dobândirea de deprinderi în toate sectoarele vieții psihice – cunoaștere, emotivitate, voință.

Învățarea, deci, este **o activitate de însemnătate fundamentală pentru adaptarea la mediu și dezvoltarea psihocomportamentală.**

Învățarea școlară – spre deosebire de învățarea în sens larg, care se referă la dobândirea experienței individuale de comportare – **este un proces care se conduce după un model, adică după un plan sau program concret de instruire și verificare, folosit de profesor.** Acest model asigură, de asemenea, dirijarea și controlul acțiunilor elevului.

Notele definatorii ale învățării sunt următoarele:

- formă fundamentală de activitate umană;*
- relație a individului cu mediul;*
- consum de energie fizică și nervoasă (psihică);*
- funcție transformatoare la nivelul mediului, individului și a relațiilor individului cu mediul;*
- prezența (la om) a factorului conștient (scop, motivație proprie).*

Dintre **manierele** în care se administrează experiența umană ce urmează a fi însușită, cel mai frecvent menționate sunt: învățarea algoritmică, învățarea euristică (bazată pe problematizare), învățarea programată, învățarea prin analogie și modelarea proceselor, învățarea prin simulare de rol.

Aplicații (1):

Aplicatia 1. Care dintre abordările teoretice ale învățării (enumerate în capitolul 1 din suportul de curs) este cea mai relevantă pentru activitatea dvs. cotidiană? Argumentați!

Aplicatia 2. Care dintre notele definatorii ale învățării (prezentate la finalul capitolului 1) este cea mai importantă pentru învățarea școlară? Exemplificați!

Aplicatia 3. Abordarea învățării în sens psihopedagogic este aplicabilă pe deplin adulților? Argumentați răspunsul dvs.!

2. Modelul stilurilor de învățare

În situația în care elevii nu au ocazia să învețe folosind diverse materiale didactice auxiliare (manuale, filme, casete video pentru cei care utilizează cu precădere componenta vizuală a procesului de învățare, mulaje, alte materiale care se adresează simțului tactil pentru care activează preponderent această componentă, jocuri desfășurate pe un spațiu întins pentru cei care utilizează componenta kinetică), ei nu pot atinge rezultatele pe care ar fi capabili să le atingă. Cercetările au relevat **importanța adaptării stilurilor/metodelor de învățare la structura personalității elevilor**. În plus, *cu cât metoda didactică se potrivește mai bine stilului de învățare al elevilor respectivi, cu atât notele obținute vor fi mai mari* (Dunn, Griggs, Gorman și Beasley, 1995).

R. Dunn și K. Dunn (1992) au demonstrat efectele benefice pe care le are construirea unui model comprehensiv al stilurilor de învățare, nu numai pentru că elementele unui anumit stil de învățare afectează un număr mare de indivizi, ci și pentru că rezultatele obținute astfel contribuie la îmbunătățirea rezultatelor școlare și științifice. R. Dunn și Griggs (1995) au conceput un **model al stilurilor de învățare** observând că *elevii sunt influențați în procesul de învățare de cinci factori principali*:

1. **cadrul imediat** (sunetul, lumina, temperatura, amplasarea mobilierului și design-ul acestuia);
2. **propriile reacții și procese emoționale** (motivația, tenacitatea, simțul responsabilității, posibilitatea de a proceda și de reacționa după propria lor dorință);
3. **preferințele de natură socială** (studiul solitar sau în grupuri de dimensiuni diferite)
4. **caracteristicile individuale** de natură fiziologică (acuități variate ale componentelor vizuală, auditivă, tactilă, kinetică etc. și ale trăsăturilor care derivă din acestea)
5. **tipul de gândire**, la nivel individual (sintetică/analitică, impulsivă/reflexivă, lateralizare cerebrală dreapta/stânga)

Autorii explică în continuare modul în care învățarea elevilor poate fi afectată de acești cinci factori și de sub-categoriile pe care aceștia le dezvoltă. De pildă, în cazul **mediului concret** de studiu, dacă unii elevi au nevoie de liniște să se poată concentra asupra unor probleme dificile, alții învață mai bine în prezența unui fond sonor (Pizzo, *apud* Dunn, R și Dunn, K., 1992). De asemenea, dacă multe persoane se concentrează mai bine în încăperi bine iluminate, altora le este mai prielnică o lumină slabă. Lumina fluorescentă are proprietatea de a stimula excesiv anumite categorii de persoane, cauzându-le o stare de hiperactivitate și de neliniște (Dunn, R., Dunn, K. și Price, 1989).

Alți factori de mediu care pot influența învățarea includ **temperatura și amplasarea/design-ul mobilierului**. Unii elevi obțin rezultate mai bune la temperaturi mai înalte, alții la temperaturi mai scăzute (Hart, 1981). Unii preferă un scaun din plastic, alții din lemn, alții din metal, iar alții au o stare de disconfort într-o sală de clasă convențională încât aceasta îi împiedică să învețe.

Reacțiile emoționale individuale pot influența, de asemenea, capacitatea de a învăța a elevilor. Motivația personală, tenacitatea cu care își efectuează temele și sarcinile de lucru, capacitatea de a-și asuma răspunderea propriului comportament și a activității sau ocaziile de a proceda după propria dorință pot juca un rol important în procesul de învățare (Dunn, R, Dunn, K., 1992).

Factorii de **natură socială** pot influența și ei învățarea. Profesorii trebuie să ia în considerare faptul că elevii pot adopta stiluri de învățare diferite în funcție de condițiile variate. **Variabilele care pot facilita sau inhiba procesul de învățare** includ: studiul solitar, studiul cu un partener, în grupuri mici, ca membru al unei echipe, alături de un adult autoritar sau cu o atitudine prietenoasă; procesul de învățare poate viza varietatea ca termen opus tiparelor prestabilite și rutinei.

Caracteristicile individuale de natură fiziologică reprezintă un alt factor care poate influența învățarea. Acestea se referă la intervalul de timp și la modul în care elevii pot învăța cel mai bine. Înțelegerea caracteristicilor de natură fiziologică ale elevilor permite profesorilor să-i poată ajuta pe aceștia în procesul de învățare pornind de la elementele forte ale tipului de percepție respectiv. Caracteristicile discutate includ

bioritm, stimulii exteriori, nivelul de energie și mobilitatea în timpul studiului. De exemplu, profesorii îi pot încuraja pe elevi să studieze în intervalele de randament individual maxim, care pot fi dimineața devreme, înainte de plecarea la școală, la prânz, imediat după terminarea programului sau seara înainte de culcare. Elevii reacționează diferit la stimulii exteriori în timpul studiului. Unii preferă să mănânce ceva, alții să mestec gumă, să bea ceai sau să fumeze. Alții își pot dovedi elementele forte ale personalității în privința nivelului de energie corelat cu mobilitatea. Pot studia sau lucra mai bine în clasă dacă au posibilitatea să se miște în timp ce învață și nu dacă sunt obligați să stea în bancă (Dunn, R., Dunn, K., 1992).

Modul în care elevii procesează informația poate influența și el capacitatea de învățare. Unii au o gândire de tip analitic și manifestă tenacitate în studiu. Aceștia pot să nu înceapă rezolvarea unei teme (sarcini de lucru) imediat ce a fost formulată, dar, odată ce au început, se lansează cu toate forțele în activitate, până o sfârșesc sau până simt că au atins un punct în care trebuie să se oprească. Cei cu gândire sintetică preferă să învețe în prezența unor factori pe care profesorii îi consideră factori de distragere a atenției (muzică, conversație, bătaii ritmice), într-un postură neconvențională (lungiți confortabil), cu o iluminare slabă (își acoperă ochii sau poartă ochelari de soare în încăperea), în prezența unui partener (preferă să studieze cu un prieten) sau simțind nevoia de a lua o gustare în timp ce învață (Dunn, R., Dunn, K., 1992).

Alte două caracteristici individuale pot influența procesul de învățare: lateralizarea cerebrală stânga/dreapta și tipul de personalitate impulsiv/reflexiv. Unii elevi procesează informația secvențial, analitic, sau în modul „lateralizare stânga”, alții holistic, simultan, sintetic, în modul „lateralizare dreapta”. Alții pot să se grăbească prea mult, fără să analizeze, iar notele reflectă aceasta. Elevii impulsivi nu petrec prea mult timp studiind. Un individ cu o personalitate reflexivă se va gândi la informația acumulată, va încerca să înțeleagă conținuturile materiei (Dunn, R., Dunn, K., 1992)

Aplicații (2):

Aplicatia 4: Pornind de la experiența dvs. profesională, ce categorie de factori (din cele cinci descrise de R. Dunn și Griggs (1995) în **modelul stilurilor de învățare**) este cea mai importantă pentru reușita școlară?

Aplicatia 5: Care a fost cea mai neobișnuită cerință a unui elev / părinte privind mediul de învățare pe care ați întâlnit-o până în prezent?

Aplicatia 6: În ultimii 3-5 ani ați putut observa schimbări ale caracteristicilor individuale de natură fiziologice (per ansamblu) în cadrul claselor cu care lucrați?

3. Teoria inteligențelor multiple (H. Gardner) și aplicațiile ei în învățare

Teoria inteligențelor multiple a fost prima dată publicată de **Howard Gardner** în lucrarea „*Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences*” în **1983**.

Howard Gardner – profesor de teoria cunoașterii, educație și psihologie la Universitatea Harvard și de neurologie la Facultatea de Medicină din Massachusetts, U.S.A, **pornind de la ideea existenței unor inteligențe diferite și autonome, ce conduc la modalități diverse de cunoaștere, înțelegere și învățare**, a realizat cea mai importantă schimbare conceptuală din domeniul pedagogiei, după Jean Piaget.

În viziunea lui Gardner **o inteligență** este „*un mod de a rezolva probleme și de a dezvolta produse considerate valori de cel puțin o cultură*”.

Concluziile la care ajunge Gardner sunt :

- **Inteligența nu este o trăsătură înăscută care domină celelalte abilități pe care le au elevii;**
- Nu pune la îndoială existența unei **inteligențe generale**, dar aduce probe conform cărora **definiția tradițională a inteligenței nu acoperă posibilitățile cognitive recent descoperite** ;
- Rezultatele cercetării sugerează faptul că **inteligența este localizată pe diferite zone ale creierului care sunt conectate între ele**, se susțin una pe alta, dar pot funcționa și independent dacă este nevoie. **Se pot dezvolta în condiții optime de mediu.**

Descoperirile lui Howard Gardner au fost preluate cu mare interes de comunitatea educațională internațională. Aceasta, de altfel, era obișnuită cu un alt mod de a aborda inteligența: unică, măsurabilă, indicator al succesului academic.

Principiile pe care le urmărește această teorie sunt:

- **Aplicarea inteligențelor multiple poate face predarea și învățarea mult mai atrăgătoare** atât pentru profesori, cât și pentru elevi.
- **Fiecare elev trebuie încurajat să utilizeze tipul de inteligență preferat** atunci când învață.
- **Elevii își amintesc mai bine materialele dacă le-au învățat în stilul lor.** Școlile noastre se adresează mai mult inteligenței matematice și verbale, inteligența intrapersonală și interpersonală sunt cel mai puțin dezvoltate în școală.
- Există adesea **copii etichetați ca având dificultăți de învățare sau hiperactivitate**, dar care **în realitate nu sunt implicați în învățare printr-o sarcină adaptată tipului de inteligență.**

Ce spune H. Gardner? („Frames Of Mind”, 1983)

„Există o inteligență în sunet și una în mișcare, în culoare și în relația interumană.”

„Muzica este o corporalizare a inteligenței care este în sunet.”

„Poetul este o corporalizare a inteligenței care nu uită niciodată anumite impresii despre care scrie.”

„Există limbaje, altele decât cuvintele, simbolurile, limbajele naturii.

“Există limbajul corpului.”

„Inteligența socială, dezvoltată la început să rezolve probleme de natură interpersonală, în timp, și-a găsit expresia în crearea instituțiilor sociale.”

Cele opt inteligențe sunt:

- **Inteligența Verbală/lingvistică sau Inteligența cuvintelor**
- **Inteligența Matematică/logică sau Inteligența numerelor și a rațiunii**

- *Inteligența Vizuala/spatiala sau Inteligența imaginilor, desenului și a picturii*
- *Inteligența Muzical-ritmică sau Inteligența tonului, ritmului și a timbrului*
- *Inteligența Corporala-kinestezica sau Inteligența întregului corp*
- *Inteligența Interpersonală sau Inteligența interacțiunilor sociale*
- *Inteligența Intrapersonală sau Inteligența autocunoașterii*
- *Inteligența Naturalistă sau Inteligența tiparelor regularităților și a comportamentelor*

La ora actuală, se pune în discuție existența celei de a noua inteligențe, inteligența existențială care însă este încă supusă cercetărilor.

Care sunt oportunitățile de instruire pe care le oferă teoria inteligențelor multiple ?

Pot fi identificate cel puțin **trei modalități prin care această teorie poate fi folosită de către cadrele didactice și consilierul școlar:**

1. **Cunoașterea profilului de inteligență al elevilor pentru dezvoltarea potențialului bio-psihiologic al fiecărui elev;**
2. **Examinarea strategiei proprii de instruire din perspectiva diferențelor de potențial uman;**
3. **Contribuția la instruirea diferențiată a elevilor în conformitate cu profilul de inteligență.**

Proiectarea activităților din perspectiva inteligențelor multiple.

Pasul 1 în elaborarea proiectului din perspectiva inteligențelor multiple este **formularea unor întrebări care să ne ajute să descoperim oportunitățile prin care putem implica cât mai multe inteligențe la oră.**

Întrebări posibile:

1. Cum pot să folosesc cuvântul scris sau vorbit la oră?
2. Cum pot să includ calcule, gândirea critică, clasificări în cadrul activității?
3. Cum pot să folosesc culorile, graficele, organizatorii grafici, desenul în diferite momente?
4. Când pot să folosesc ritmuri diverse, sunete specifice din mediul înconjurător, muzica?
5. La ce moment al activității mele ar fi potrivit un exercițiu de învățare bazat pe mișcare, dramatizare?
6. Când este important să utilizez timpul și spațiul de învățare în mod individual?
7. Când folosesc lucrul în perechi și grup mic și care sunt criteriile pe baza cărora alcătuiesc grupurile?
8. Când pot să utilizez tipare, clasificări și diverse asociații cu mediul înconjurător, cu viața cotidiană?

Pasul 2 în proiectare este **enumerarea metodelor și procedeele pe care le folosim cel mai des pentru a identifica tipurile de inteligențe pe care le activăm cel mai bine prin intermediul acestora.** Pentru identificarea, stimularea sau dezvoltarea abilităților cognitive multiple se recomandă folosirea unui meniu instrucțional cât mai diversificat. Este o condiție de bază în noua abordare strategică a lecției.

Pentru diversificarea metodologiei de lucru folosite la clasă propunem **o activitate de autoevaluare prin care în alcătuirea listei de metode, tehnici și procedee pe care le utilizăm frecvent în instruire să le asociem cu categoriile de inteligență.**

Exemple :

- Activități de vizualizare

- Prelegere interactivă
- Folosirea de organizatori grafici
- Demonstrații științifice
- Dezbateră
- Jocuri de cuvinte
- Excursii tematice în teren
- Mima
- Învățarea în perechi
- Asaltul de idei
- Ținerea unui jurnal propriu personal
- Povestire
- Jocuri de gândire logică
- Joc de rol
- Confectionare de colaje
- Scrierea unui eseu pe suport muzical
- Studiu de caz

Se recomandă a se lucra împreună cu alți colegi și cadre didactice de diferite discipline, pentru a observa diferențele individuale în alegerea metodologiei de lucru la clasă precum și pe cele care derivă din specificul disciplinei predate.

Pasul 3. Faceți-vă însemnări pentru a vă reaminti când și cum să folosiți fiecare inteligență. **Se poate folosi un grafic pentru fiecare zi și un grafic săptămânal.** La sfârșitul unei săptămâni controlați să vedeți dacă v-ați concentrat pe cele 8 tipuri diferite de inteligență. Ce schimbări, dacă sunt, ați dori să faceți în metoda de predare? Argumentați de ce, da. De ce, nu?

Inteligențe	Activitate Da/Nu	Motivul (Exemple) pentru...	Descrierea activității de învățare	Ce fac elevii
Corporal-kinestezică		A stimula mobilitatea		
Intrapersonală		A dezvolta capacități de autocunoaștere		
Interpersonală		A dezvolta sensibilitatea la sentimentele celorlalți Interacțiunea eficace cu ceilalți		
Verbal-lingvistică		A folosi limbaje și cuvinte diferite pentru a explica un înțeles		
Logico- matematică		A aborda problemele Logic		
Muzical-ritmică		A dezvolta sensibilitatea la sunetele din mediul înconjurător și la tipurile de ritm,		

		nivelul sunetului și al timbrului		
Vizual-spațială		Pentru a percepe lumea vizuală și spațială corect		
Naturalistă		A dezvolta sensibilitatea la lumea naturală pentru a vedea conexiuni în mediul înconjurător		

Folosind un asemenea exercițiu de observare *se poate constata că sunt perioade lungi de timp în care nu reușim să activăm decât un număr minim de abilități cognitive fiindcă de cele mai multe ori conținutul lecției nu favorizează acest tip de abordare.*

Pas 4. Indiferent de specificul conținuturilor informaționale, **se recomandă exerciții de proiectare în vederea dezvoltării competenței de diversificare a strategiei de instruire prin filtrul inteligențelor multiple.**

Tehnici de diferențiere

În activitatea de predare, desfășurată cu elevii, avem nevoie să parcurgem câteva **trepte de introducere în cunoașterea și aplicarea tehnicilor de diferențiere:**

- Examinați-vă filozofia despre nevoile individuale**
- Începeți cu pași mici, câte puțin, desfășurați activități “ancoră”, prin care să vă atrageți și să motivați elevii pentru învățare;**
 - nu toți elevii trebuie să facă un lucru în același timp;
 - unitatea de timp a activității să fie mică în faza inițială;
 - sarcina diferențiată să fie redusă cantitativ și potențial în prima fază.
- Creșteți încet, dar CREȘTEȚI!**
 - puțin, dar bun;
 - notați-vă zilnic observațiile despre elevi;
 - utilizați evaluarea inițială ca punct de pornire;
 - urmăriți întreaga activitate a elevului, progresul său, nu doar pentru a-l nota;
 - organizați cel puțin o activitate diferențiată pe lună;
 - identificați unități de învățare/ capitole/ teme ale curriculumului care permit diferențierea;
 - colaborați cu elevii în stabilirea criteriilor de realizare a produselor;
 - diferențiați conținutul, procesul și produsul.
- Imaginați-vă cum ar arăta o activitate diferențiată!**
- Opriți-vă și reflectați! Gândiți!**
- Vorbiți cu elevii voștri, de la început și adesea:**
 - determinați elevii să se autocunoască;
 - explicați-le rolul profesorului, raportul său cu elevii, rolul și poziția elevilor într-o clasă diferențiată, unde trebuie să-și asume responsabilități;
 - implicați elevii în organizarea activității, în stabilirea obiectivelor, a formelor de desfășurare și de evaluare.
- Dați instrucțiuni chibzuite:**
 - începeți cu o sarcină cunoscută, apoi diferențiați pe grupe;

- implicați unul din membrii grupei drept colaborator;
- folosiți instrucțiuni pe fișe de lucru, afișate, tot timpul la îndemâna elevilor;
- stabiliți reguli clare, simple, care să fie respectate de toți;
- ***Fiți conștienți! Fiți organizați!***
 - folosiți portofoliul elevului;
 - listați-vă capacitățile și competențele pe care doriți să le dobândească elevii;
 - transformați capacitățile în liste de control pe care le veți valorifica în evaluare;
 - notați observațiile în timpul orei (Gliga și Sipro ,2001).

4. Tipuri de inteligență și stiluri de învățare

Valențele educaționale ale teoriei inteligențelor multiple sunt următoarele:

- fiecare persoană aparține unui tip de inteligență dominant*, fapt care poate fi valorificat în realizarea unei învățări eficiente;
- persoanele care au anumite dificultăți în învățarea unor conținuturi nu posedă o inteligență care să favorizeze învățarea acestora*; ele pot înregistra progrese dacă transpun conținuturile învățării în modalitățile preferate de recepționare și de procesare a acestora (modalități care țin de stilul dominant de inteligență) ;
- apartenența unei persoane la un tip de inteligență* dintre cele descrise de Gardner și care, evident, îi aduce avantaje în învățarea unor conținuturi specifice și dezavantaje în învățarea altor conținuturi *nu este decât expresia diferențelor interindividuale, firești într-o populație umană*;
- succesul, reușita și eficiența învățării se obțin în condițiile în care știm (învățăm) cum să ne utilizăm maximal potențialul intelectual disponibil* (tipul de inteligență dominant), *precum și în măsura în care reușim să folosim mai mulți analizatori și, respectiv, ambele emisfere cerebrale în procesul învățării*. Se pare că majoritatea persoanelor care știu cum să învețe eficient au succese în activitatea lor și se simt confortabil. În această categorie se înscriu și supradotații.

Diferențele dintre oameni, diferențe care particularizează și personalizează stilul de învățare al unui individ, sunt:

- de ordin cognitiv* (capacități cognitive, stil cognitiv etc.);
- care țin de personalitate* (stil atențional și de angajament, energizare și dinamizare, orientare valorică, creativitate) ;
- care se referă la *cunoștințele și abilitățile anterior dobândite* (nivelul și gradul lor de structurare, posibilitatea accesării și utilizării acestora etc.).

Concluzie:

Stilul de învățare este rezultatul unei combinări sui-generis, la nivelul personalității individului, a unor astfel de caracteristici și particularități diferențiatore și se exprimă în *preferința persoanei pentru un anumit mod de a învăța* (Woolfolk, 1995).

Preferința pentru un anumit mod de a învăța are, se pare, determinări genetice, dar, în bună măsură, ea este dobândită în ontogeneză, prin învățare. Așadar, stilul de învățare se cristalizează, la nivelul personalității unui individ, grație socializării și învățării realizate de acesta.

Tipuri de inteligență și stilurile de învățare

(după Dumitru, 2008)

Tipuri de inteligențe	Caracteristici	Consecințe în plan educațional
INTELIGENȚA SPAȚIALĂ (VIZUAL-SPAȚIALĂ) - abilitatea/capacitatea de a înțelege /de a-și reprezenta relațiile spațiale, de a percepe și crea imagini	Simte nevoia de a " vedea" (cu ochii mintii) lucrurile, evenimentele, situațiile. Îi place să deseneze, să construiască, să proiecteze și să creeze obiecte, să se uite la poze, filme etc. Are simțul orientării spațiale, este bun la realizarea unor construcții	Învăță cel mai bine prin vizualizare, desenare. Utilizează diagrame, tabele, reprezentări grafice în luarea de notițe. Subliniază cu diferite culori cunoștințele importante și le transpune grafic în scheme pe care le retine ușor, cu rapiditate.

	de tip puzzle, la citirea de tabele și orientarea cu ajutorul hărții.	
INTELIGENȚA INTRAPERSONALĂ - abilitatea/capacitatea de a înțelege propriile atitudini, comportamente și emoții	Se cunoaște bine pe sine, își explorează introspectiv stările, emoțiile, sentimentele. Îi place să lucreze singur și să-și urmărească realizarea propriilor interese și aspirații. Simte nevoia să se retragă în singurătate pentru a reflecta asupra unor idei, pentru a înțelege profund, pentru a crea. Pare uneori un neadaptat social.	Învăță ușor lucrând singur, într-un spațiu propriu, confortabil, în locuri liniștite, fără zgomot. Este înclinat spre reflecție personală asupra celor învățate construind / atribuind noi sensuri și semnificații cunoștințelor însușite. Este preferatul profesorilor, pentru că nu creează probleme deosebite, fiind mai degrabă taciturn, introvertit, meditativ, preocupat de sine. Întârzie luarea unei decizii pentru a avea timp suficient să se gândească și să delibereze. Uneori devine delăsător, tergiversează lucrurile, manifestă neîncredere (în sine) și pesimism. Mobilizându-l, poate obține rezultate deosebite, pentru că este profund și temeinic în ceea ce face, chiar dacă uneori lent
INTELIGENȚA INTERPERSONALĂ - abilitatea/capacitatea de a relaționa neproblematic cu ceilalți, de a le observa trăirile și de a comunica eficient	Este comunicativ, sociabil, stabilește ușor contacte și relații cu alții Dispus să-i ajute pe ceilalți, dând dovadă de comportament pro-social Are mulți prieteni, îi place să discute cu oamenii, să facă parte dintr-un grup. Dovedește intuiție, sensibilitate la problemele altora, empatie.	Învăță bine, ușor, discutând și dezbătând problemele; preferă învățarea prin cooperare în locul celei individuale. Este dispus să schimbe idei și opinii, să învețe de la alții, să-și pună în valoare capacitățile de a prezenta altora materialul însușit. Are capacitatea de a mobiliza colective de oameni, de a-i influența pe alții, de a armoniza interese diferite ale membrilor grupului. Se simte în largul lui în cadrul unor concursuri sau situații competiționale.

<p>INTELIGENȚA LOGICĂ MATEMATICĂ (RAȚIONALĂ)</p> <p>- abilitatea/capacitatea de a-și reprezenta/de a înțelege raționamente logice și de a rezolva probleme</p>	<p>Reprezintă ceea ce în mod obișnuit se numește inteligență.</p> <p>Se bazează pe raționamente logico-matematice care constituie conținutul esențial al testelor prin care se determină nivelul de inteligență al unei persoane (IQ).</p> <p>Este inteligența ordinii și a secvențialității, a logicii și a reprezentării simbolice a universului.</p> <p>- este bun la matematică, la diverse tipuri de raționamente și la rezolvarea de probleme;</p> <p>- are preferințe pentru experimentare, lucrul cu numere și simboluri, punerea de întrebări și explorare bazată pe modele și relații.</p> <p>Este caracteristică cercetătorilor științifici și savanților din domeniile științelor exacte</p>	<p>Învăță mai ușor și mai rapid cunoștințele prezentate într-o manieră rațională, discursivă, logică.</p> <p>Înțeleg mai ușor și mai profund cunoștințele care fac apel la numere, simboluri, reprezentări grafice, diagrame, tabele, formule matematice.</p> <p>Identifică patternuri în informațiile prezentate.</p> <p>Structurează logic materialul de învățat și rezumă esențialul utilizând scheme, grafice etc.</p>
<p>INTELIGENȚA LINGVISTICĂ (VERBAL- AUDITIVĂ)</p>	<p>Disponibilitate deosebită pentru înțelegerea subtilităților limbii, pentru fonetică, gramatică, sintaxă și semantică.</p> <p>Plăcere pentru a citi, a scrie și a spune povești.</p> <p>Bun la memorare de nume, date, fapte, locuri.</p> <p>Este inteligența cea mai solicitată în actualul sistem de învățământ.</p>	<p>Învăță cel mai bine spunând auzind și căutând cuvinte.</p> <p>Preferă discutarea conținutului de învățat într-un grup (învățare prin cooperare).</p> <p>Când învață, adesea citește cu voce tare și repetă anumite conținuturi folosind propriile cuvinte.</p> <p>Recitește/rescrie cunoștințele pentru a le fixa și utiliza în dezbateri.</p>
<p>INTELIGENȚA MUZICALĂ (ȘI RITMICĂ)</p> <p>- abilitatea/capacitatea de a înțelege și de a crea sunete, ritmuri și armonii muzicale.</p>	<p>Îi place să cânte, să asculte muzică, să cânte la instrumente muzicale.</p> <p>Are abilitatea de a crea calmul sau neliniștea, acțiunea sau repausul.</p> <p>Organizează informația în modele structurate cu o anumită armonie internă.</p>	<p>Învăță mai bine și mai ușor "jucându-se" în minte cu ritmuri ale cuvintelor, transpunând un conținut informațional într-o formă versificată și repetând pe un fond muzical (preferat).</p>

<p>INTELIGENȚA KINESTEZICĂ (FIZICĂ) - abilitatea/capacitatea de a utiliza deprinderi le motrice și calitățile corporale</p>	<p>Este inteligența mișcării și coordonării mișcărilor. Favorizează utilizarea adecvată și cu mare ușurință a propriului corp în efectuarea unor gesturi și mișcări semnificative. Preferă mișcarea și utilizarea limbajului corporal.</p>	<p>Învăță prin mișcare, manipulare de obiecte, interacțiune cu spațiul și procesarea cunoștințelor prin calități și senzații corporale. Preferă studiul în grup, în care fiecare membru explică materialul însușit folosindu-și calitățile motrice și corporale. Înclinație pentru utilizarea practică a conținutului însușit. Învăță acționând asupra conținutului, creând jocuri și predând altor persoane</p>
<p>INTELIGENȚA NATURALISTĂ - abilitatea/capacitatea de a recunoaște și distinge cu ușurință diferite soiuri de plante și rase de animale, de a preciza apartenența unui exemplar la o clasă/categorie determinată</p>	<p>Dovedește un spirit de observație deosebit și o aplecare aparte spre studiul naturii. Lucrează cu plăcere în domeniul științelor naturii (botanică, zoologie). Iubește natura și manifestă interes și preocupare pentru menținerea echilibrului ecologic, pe care îl consideră elementul esențial al vieții</p>	<p>Învăță ușor și relativ repede cunoștințele referitoare la natură, la plante și animale. Înțelege relativ ușor modul de existență al plantelor și al animalelor. Consideră că poate și are ce învăța de la plante și de la animale, acestea din urmă reprezentând exemple de atașament și încredere necondiționată</p>
<p>INTELIGENȚA EXISTENȚIALĂ - abilitatea / capacitatea de a înțelege și explica Universul în general și existența umană în special</p>	<p>Este ultimul tip de inteligență postulat de H. Gardner. Dovedește o înclinație spre problemele existențiale fundamentale. Își pune întrebări și caută răspunsuri referitoare la existență, în general, și la existența umană, în special: Ce este Universul? ; Cine suntem? ; De unde venim? ; Încotro ne îndreptăm? ; Ce este viața? ; Care este sensul vieții? ; Există destin? ; Viața merită sau nu să fie trăită? ; Există viață după moarte? etc. Este proprie filosofilor, teologilor, anumitor poeți și scriitori, altor</p>	<p>Are capacitate de reflecție sistematică și de înțelegere superioară, metafizică a realității. Realizează eseuri și creații cu valențe explicativ interpretative generale care surprind esențialul și universalul și care conferă soluții posibile la probleme majore. Învăță ușor filosofia, acele conținuturi pline de substanță metafizică. Este înclinat spre argumentarea cu scop de întemeiere și justificare.</p>

	persoane înclinate spre filosofare și meditație.	
--	--	--

Aplicația 7: Imaginați o unitate de învățare în cadrul careia să faceți referință la toate cele 8 tipuri de inteligență descrise de H. Gardner (cu ajutorul tabelului de la finalul cap.4 din suportul de curs).

BIBLIOGRAFIE:

- Andronic, Anca-Olga și Andronic. Răzvan-Lucian. (2014). *Managementul învățării pentru valorificarea tipurilor de învățare și stimularea creativității*. Suport de curs elaborat în cadrul proiectului DidactIno - Formare inovativă pentru valoare și performanță și cariera didactică, Cod contract: POSDRU/157/1.3/S/137440.
- Chen, Jie-Qi, Moran, Seana și Gardner, Howard. (2009). *Multiple Intelligences around the world*. San Francisco: Jon Wiley & Sons.
- Davis, Katie, Christodoulou, Joanna, Seider, Scott Boston și Gardner, Howard. (2013). *The Theory of Multiple Intelligences*.
- Dafinoiu, Ion. (2002). *Personalitatea. Metode de abordare clinică. Observația și interviul*. Iași: Editura Polirom.
- De Peretti, A., Legrand, J.A. și J. Boniface. (2001). *Tehnici de comunicare*. Iași: Editura Polirom.
- Deaconu, Alexandrina, Podgoreanu, Simona și Rasca, Lavinia. *Factorul uman și performanțele organizației*, prof.univ.dr. regăsit la adresa: <http://www.ase.ro/biblioteca/carte2.asp?id=370&idb=>
- Dumitru, I., Al. (2008). *Consilierea psihopedagogică*. Iași: Editura Polirom.
- Gardner, Howard. (2011). *Multiple Intelligences: The First Thirty Years* <http://multipleintelligencesoasis.org/wp-content/uploads/2013/06/intro-frames-10-23-10.pdf><http://multipleintelligencesoasis.org/wp-content/uploads/2013/06/intro-frames-10-23-10.pdf>